

تحلیل محتوای کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم از منظر مهارت‌های سواد اطلاعاتی مدل حل مسئله نش مهارت بزرگ

نیره شاه‌محمدی^۱

فناوری آموزش و یادگیری

سال سوم، شماره ۱۲، پاییز ۹۶، ص ۹۵ تا ۱۲۴

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۸/۱۹

تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۱/۲۰

چکیده

این پژوهش به ارزشیابی کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم از منظر مهارت‌های سواد اطلاعاتی مدل حل مسئله نش مهارت بزرگ پرداخته است. پژوهش از نظر هدف کاربردی، با توجه به نظرسنجی از معلمان پیمایشی و با توجه به تحلیل محتوا توصیفی بوده است. جامعه آماری محتوای کتاب درسی تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم سال تحصیلی ۹۷-۹۶ و ۳۳۲ نفر معلمان درس تفکر و سواد رسانه‌ای ناحیه ۴ آموزش و پرورش شهر کرج بودند که با استفاده از فرمول کوکران و روش نمونه‌گیری خوشه‌ای ۱۸۰ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزارهای گردآوری داده‌ها فرم‌های بررسی و پرسش‌نامه محقق‌ساخته بودند که روایی محتوایی آن‌ها توسط ده نفر از متخصصان موضوعی تأیید شد. پایایی فرم بررسی با استفاده از فرمول ویلیام اسکات ۹۶/۶ و پرسش‌نامه از طریق آلفای کرونباخ ۰/۷۸ برآورد شد. برای تحلیل داده‌ها، از درصد فراوانی، میانگین، برای بررسی توزیع نرمال داده‌ها آزمون کولموگروف اسمیرنوف و آزمون t تک نمونه‌ای استفاده شد. یافته‌های پژوهش تحلیل محتوای کتاب نشان داد، مهارت استفاده از اطلاعات دارای کمترین و مهارت ارزیابی دارای بیشترین امتیاز است و به مهارت‌های توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه؛ راهبردهای جستجوی اطلاعات؛ مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات اصلاً نپرداخته است. از دیدگاه معلمان به مهارت توصیف مسئله، تعریف کار و وظیفه کمترین و به مهارت ارزیابی به بیشترین میزان توجه شده است.

واژه‌های کلیدی: تحلیل محتوا، پایه دهم، کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای، مدل حل مسئله نش مهارت بزرگ، مهارت‌های سواد اطلاعاتی

۱. دکتری برنامه‌ریزی درسی، عضو هیئت علمی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، تهران، ایران.

مقدمه

تحولات فناوری در طول دهه اخیر در کشور، فرآیند سواد و آموزش آن را با دگرگونی‌های ژرفی مواجه ساخته است. در گذشته باسواد به شخصی اطلاق می‌شد که بتواند یک متن ساده و کوتاه را در زمینه زندگی روزمره بخواند، بنویسد، درک کند و از لحاظ عملی، فعالیت‌های مؤثر گروهی و اجتماعی داشته باشد. در سال‌های اخیر، بهره‌جویی از نقش نوین حوزه‌های اطلاعات و ارتباطات با توجه به فناوری‌های روز، در چارچوب موضوعات کاربردی، به تغییر و تحول این مفهوم منتهی شده و تنوع راه‌های دسترسی به اطلاعات از طریق انواع فناوری‌ها و آشنایی با تحلیل و ارزیابی اطلاعات، به منزله پدیده کانونی سواد اطلاعاتی در یک جامعه اطلاعاتی مورد توجه قرار گرفته است (میرحسینی و شعبانی، ۱۳۹۳).

با توجه به اینکه سازمان ملل متحد، فایده جامعه اطلاعاتی را کاهش فقر، ارتقاء سطح آموزش، بهبود استانداردهای بهداشت و سلامت، افزایش توانمندی و مشارکت شهروندان و جلوگیری از کاهش منابع طبیعی و محیطی عنوان کرده است (میرحسینی و شعبانی، ۱۳۹۳)؛ بنابراین، آموزش سواد اطلاعاتی مهم‌ترین راه برای انتقال مهارت لازم در استفاده از اطلاعات و توانمندسازی افراد جامعه برای زندگی در جامعه اطلاعاتی است (پریرخ، ۱۳۹۴). پس باید یکی از اهداف اصلی سیاست‌های آموزش و پرورش، آموزش مهارت‌های لازم برای کسب سواد اطلاعاتی باشد. وزارت آموزش و پرورش که مسئولیت اصلی آموزش رسمی تمامی دانش‌آموزان و فراگیران کل کشور را به عهده دارد، می‌تواند آموزش سواد اطلاعاتی را به‌عنوان یک مهارت بین‌رشته‌ای در سیاست‌های برنامه درسی ملی در نظر بگیرد (عینی، ۱۳۹۴). بر این اساس، در سال‌های اخیر وزارت آموزش و پرورش اقدامات و برنامه‌هایی را برای ایجاد تحول بنیادین در نظام آموزشی رسمی و عمومی کشور آغاز کرده است؛ اما علی‌رغم تصویب اسناد مختلف برای تحول در نظام آموزش و پرورش، برخی پژوهش‌ها نشان می‌دهند هنوز مهارت‌های سواد اطلاعاتی در اسناد و محتوای برنامه درسی جایگاه مهمی ندارند. بر این مبنای، طبق پژوهش‌هایی که در کشور برای سنجش سواد اطلاعاتی دانش‌آموزان انجام شده است، سطح سواد اطلاعاتی دانش‌آموزان، با سطح استاندارد فاصله قابل توجهی

دارد که نشان‌دهنده فاصله عمیق با سطح آموزش بین‌المللی است (میرحسینی و شعبانی، ۱۳۹۳). به‌عنوان نمونه نتایج حاصل از پژوهش ابراهیم‌پور، سبحانی‌نژاد و شایسته (۱۳۹۳) نشان داد که با توجه به فراهم نبودن زیرساخت‌های لازم برای آموزش سواد اطلاعاتی در مدارس، سواد اطلاعاتی در بین دانش‌آموزان ایرانی از جایگاه مناسبی برخوردار ناست و باید اقدامات اساسی در جهت بهبود جایگاه سواد اطلاعاتی در مدارس صورت گیرد. همچنین بر اساس پژوهش مرادی و اخوان تفتی (۱۳۹۲)، دانش‌آموزان دوره متوسطه نظری بر محتوای اطلاعات تحصیلی - شغلی خود تسلط کافی ندارند و قادر نیستند کندوکاوهای خود را گسترش دهند؛ لذا دانش‌آموزان توانایی تصمیم‌گیری قطعی در مورد رشته دانشگاهی‌شان را ندارند؛ گرچه اکثر آن‌ها رشته‌ای را برای ادامه تحصیل در نظر دارند اما بیشتر مایل‌اند که وارد دانشگاه شوند و ادامه تحصیل دهند تا این که در رشته موردعلاقه‌شان تحصیل کنند. به‌طور کلی، نتیجه بررسی‌ها نشان می‌دهد دانش‌آموزان به چیزی بیش از دانش و اطلاعات صرف نیاز دارند؛ آن‌ها باید به سواد عصر اطلاعات؛ یعنی سواد اطلاعاتی مجهز شوند. در صورتی که دانش‌آموزان از مهارت‌های سواد اطلاعاتی برخوردار باشند؛ آن‌ها قادر خواهند بود تا هر زمان که به سؤال و یا با مشکلی مواجه می‌شوند، از منابع مناسب برای رفع نیاز و پاسخ‌گویی به سؤال پیش‌آمده استفاده کنند و در نتیجه مشکل خود را حل کنند (کیانی، تاجداران و پویا، ۱۳۹۵)؛ بنابراین، سواد اطلاعاتی به‌عنوان ابزاری مهم، مهارت‌های تفکر سطح بالا و حل مسئله را در دانش‌آموزان تقویت می‌کند و آن‌ها را برای توصیف و تشریح مسئله اطلاعاتی، یافتن بهترین منابع اطلاعاتی، یافتن یک راهبرد جستجوی موفق، ارزیابی اطلاعات و ترکیب اطلاعات به‌منظور حل مسئله یاری می‌دهد (پریرخ، ۱۳۹۴). به این منظور سواد اطلاعاتی باید در برنامه درسی دیده شود و در جهت تهیه محتوای آموزشی بر اساس استانداردها و مدل‌های بین‌المللی سواد اطلاعاتی در برنامه درسی ملی گام‌هایی مؤثر برداشته شود (عینی، ۱۳۹۴).

امت و ایمدل^۱ (۲۰۰۷) ادعا کرده‌اند که استانداردها و مدل‌ها به‌عنوان وسیله‌ای برای هدایت سواد اطلاعاتی در بخش آموزش ایجاد شده‌اند و نتایج پژوهش‌ها نشان داده است که در این زمینه سودمند بوده است. استانداردها و مدل‌های منتشر شده در اساس و بنیان مشابه هستند و ساختارهای عمومی آن‌ها در دو بخش اقتصادی و ظرفیت‌های یادگیری مادام‌العمر برنامه، با توجه به اهداف مورد انتظار آموزش و پرورش یعنی محیا کردن افراد برای زندگی اجتماعی و توسعه یا حفظ ظرفیت‌های اشتغال افراد، استفاده می‌شود (عینی، ۱۳۹۴). در این راستا، آنچه با موضوع پژوهش پیش رو مرتبط است مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ^۲ که توسط آیزنبرگ و برکویتز^۳ (۲۰۰۱-۲۰۰۵) ارائه گردیده شناخته‌ترین مدل در حوزه برنامه درسی سواد فناوری و سواد اطلاعاتی است. به دلیل سادگی و راحتی استفاده در این حوزه شناخته شده است و در هزاران مدرسه از آن استفاده کرده‌اند. این مدل، رویکرد کلی به حل مسئله اطلاعاتی دارد و شش گام اساسی را برای یادگیری ارائه می‌کند، شش مرحله و دو زیرمجموعه دارد. بسیاری این مدل را راهبرد حل مسئله اطلاعاتی می‌دانند زیرا دانش‌آموزان قادر به شناسایی مسئله، تعیین تکلیف مسئله یا کار هستند و یکی از گسترده‌ترین مدل‌ها در آموزش رسمی عمومی^۴ از پیش‌دبستان تا پیش‌دانشگاهی در سراسر جهان است (عینی، ۱۳۹۴). شرح و توصیف ابعاد مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ به صورت زیر است:

- توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه: هر فراگیر به تعریف مسئله از دیدگاه اطلاعاتی نیاز دارد؛ یعنی پیش از آغاز جستجوی اطلاعات، باید به این موضوع بیندیشد که شناسایی و نیاز اطلاعاتی را مورد توجه قرار دهد؛ چه نیازی باید برآورده شود و چه اطلاعاتی باید گردآوری شود؟ به طور مشخص تعریف و درک مسئله اطلاعاتی، موجب حرکت مؤثر در جهت حل آن می‌شود (میرحسینی و شعبانی، ۱۳۹۳).

- راهبردهای جستجوی اطلاعات^۵: راهبرد اطلاع‌یابی، به مفهوم تصمیم‌گیری در یافتن اطلاعات است. به بیانی ساده، شیوه مناسب برای جستجوی اطلاعات کدام است و چه منابعی

1. Emmett & Emde
2. the big six sigma thought and media skills
3. Eisenberg & Berkowitz
4. K-12
5. information search strategies

برای جستجوی اطلاعات مناسب هستند؟ بدیهی است تعیین تمامی منابع احتمالی و انتخاب بهترین منابع گزینه‌ای، پاسخ‌گویی به زمینه مزبور قلمداد می‌شود (میرحسینی و شعبانی، ۱۳۹۳).
- مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات^۱: مکان‌یابی و دسترسی، به اجرای راهبرد با شیوه اطلاع‌یابی ارتباط دارد. مهارت با استفاده از ابزارهای اطلاعاتی مانند پایگاه‌های اطلاعاتی کتاب‌شناختی و نمایه‌های چاپی و شیوه‌های جستجوی پیوسته قابل حصول است (میرحسینی و شعبانی، ۱۳۹۳).

- استفاده از اطلاعات^۲: برای بهره‌جویی و استفاده از اطلاعات، به مهارت‌هایی نیاز است که این مهارت‌ها مشتمل بر خواندن، دیدن و مرور قابل تصور است، ضمن آن که گزینش یا استخراج اطلاعات مرتبط را نیز در برمی‌گیرد (میرحسینی و شعبانی، ۱۳۹۳).

- ترکیب جدید^۳: ترکیب به معنای بازسازی و بسته‌بندی مجدد اطلاعات با شکل‌های متفاوت و جدیدی است که آن را تا سطح دانش انتقال می‌دهد. البته برخی از صاحب‌نظران مفهوم ساده‌تری را از این مرحله ارائه داده‌اند به این ترتیب که سازمان‌دهی اطلاعاتی که از منابع مختلف جمع‌آوری شده، با ارائه اطلاعات منتهی می‌شود (میرحسینی و شعبانی، ۱۳۹۳).
- ارزیابی^۴: ارزیابی مشتمل بر آزمون و ارزشیابی اطلاعات در فرآیند حل مسئله است؛ یعنی تأثیر و کارآمدی فرآیند را تعیین کرده و بیان دقیقی از کارآیی، میزان زمان کافی برای حل مسئله و گزینش راهبرد مطلوب را ارائه می‌کند؛ به نحوی که فراگیر به نقاط قوت و ضعف خود آگاه می‌شود تا در آینده از راه‌های مطلوب‌تری بهره بگیرد (میرحسینی و شعبانی، ۱۳۹۳).

با توجه به نکات یادشده، محتوای کتب درسی از عناصر مؤثر در تحقق بخشیدن به سواد اطلاعاتی در نظام آموزش و پرورش است. در واقع، در نظام آموزشی فعلی کشور، کتاب درسی را می‌توان مهم‌ترین ابزار آموزش برای پرورش سواد اطلاعاتی به حساب آورد (ملکی، ۱۳۸۲)؛ که به منظور پرورش مهارت‌های سواد اطلاعاتی مانند گردآوری، مطالعه، تنظیم، مشاهده، پرسش و پژوهش، تفکر، داوری، ویرایش، یکپارچه‌سازی، تحلیل، ترکیب

1. locating and accessing information
2. using information
3. new combination
4. evaluation

و ارزیابی درس «تفکر و سواد رسانه‌ای» در جدول ساعات درسی پایه دهم، تفکر و سبک زندگی در پایه هفتم و هشتم و تفکر و پژوهش در پایه ششم پیش‌بینی شده است که جایگاه برنامه درسی «تفکر و سواد رسانه‌ای» را روشن می‌کند.

پژوهش‌های متعددی به بررسی سواد اطلاعاتی در کتاب‌های درسی پرداخته‌اند. عرب شاهی، سیف نراقی و نادری (۱۳۹۵) پژوهشی با عنوان «بررسی میزان توجه به مهارت‌های سواد اطلاعاتی در کتاب تفکر و پژوهش پایه ششم ابتدایی نظام آموزش و پرورش ایران» با استفاده از روش مطالعات ارزشیابی انجام داده‌اند. نتایج نشان داد که مهارت تشخیص نیاز به اطلاعات ۳۲/۹۷ درصد را به خود اختصاص داده و در بالاترین رتبه قرار گرفته است و مهارت درک مسائل اخلاقی، حقوقی و اجتماعی ۱/۱ درصد را به خود اختصاص داده و در پایین‌ترین رتبه قرار دارد. دیگر مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی شامل، مهارت جمع‌آوری اطلاعات؛ مهارت درک، درون‌سازی و ثبت اطلاعات و مهارت کاربرد صحیح اطلاعات به ترتیب ۱۳/۱۹، ۲۳/۰۷، ۲۹/۶۷ درصد را به خود اختصاص داده‌اند. ابراهیمی درچه، چشمه سهرابی و نیستانی (۱۳۹۵) پژوهشی با عنوان «تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره متوسطه ایران با رویکرد سواد اطلاعاتی» با استفاده از روش تحلیل محتوای کمی انجام داده‌اند. نتایج نشان داد در هر سه رشته ریاضی فیزیک، علوم تجربی و علوم انسانی، کتاب زبان و ادبیات فارسی بیشترین کاربرد استانداردهای سواد اطلاعاتی را به خود اختصاص داده است. فراوانی استانداردهای سواد اطلاعاتی در رشته ریاضی ۱۲۷، در رشته تجربی ۱۴۱ و در رشته انسانی ۱۲۴ مرتبه است، لذا بیشترین فراوانی به رشته علوم تجربی اختصاص یافته است. از مجموع یافته‌های سه رشته پیداست که استاندارد کاربرد اطلاعات به‌طور مؤثر و خلاقانه بیشترین فراوانی (۴۱/۱۱ درصد) را دارد. لطفی ماهر و درتاج (۱۳۹۰) پژوهشی با عنوان «میزان توجه به سواد اطلاعاتی در درسنامه‌های بخوانیم و بنویسیم دوره ابتدایی» با استفاده از روش تحلیل محتوا انجام داده‌اند. نتایج نشان داد که به مفهوم سواد اطلاعاتی به‌طور صریح در هیچ‌کدام از درسنامه‌ها اشاره نشده و سازمان‌دهی محتوای کتاب‌ها بر این اساس صورت نگرفته است. باوجوداین، در درسنامه‌های بخوانیم فراوانی و تنوع توجه به مؤلفه‌های موردبررسی بیشتر

بوده ولی در هر دو درس‌نامه به مؤلفه مسائل حقوقی و اخلاقی و اقتصادی استفاده از اطلاعات، هیچ‌گونه توجهی نشده است.

محسنی (۱۳۸۷) پژوهشی با عنوان «شناسایی میزان توجه به سواد اطلاعاتی در درس‌نامه‌های علوم تجربی و اجتماعی دوره راهنمایی» به روش تحلیل محتوا انجام داده است. نتایج نشان داد در کتاب‌های موردبررسی، به مفاهیم مکان‌های نگهداری اطلاعات، دستیابی و گزینش اطلاعات، روش‌های ثبت و ارائه الکترونیکی اطلاعات و رعایت اصول اخلاقی در کار با اطلاعات هیچ‌گونه توجهی نشده است. بر این اساس محسنی پیشنهاد کرده است که به مفاهیم سواد اطلاعاتی و آموزش رسمی آن‌ها به‌عنوان یک ضرورت و اولویت جدید آموزشی توجه بیشتری شود. حیدری همت‌آبادی (۱۳۸۵) پژوهشی با عنوان «شناسایی میزان توجه به سواد اطلاعاتی در درس‌نامه‌های علوم تجربی دوره ابتدایی» به روش تحلیل محتوا انجام داده است. نتایج نشان داد که میزان توجه به مؤلفه احساس نیاز به اطلاعات و تعریف مسئله در پایه‌های اول تا پنجم به‌طور میانگین ۱۴ درصد بوده و به مؤلفه‌های روش‌های جستجو، جایابی، دستیابی، گزینش اطلاعات، روش‌های ثبت و ارائه الکترونیکی اطلاعات و رعایت اصول اخلاقی توجه نشده است.

در پژوهش‌های خارج از کشور درباره سواد اطلاعاتی پژوهشی که بخصوص مرتبط با تحلیل محتوای کتاب‌های درسی باشد یافت نشد. لذا پژوهش‌هایی که مرتبط با موضوع پژوهش شامل موارد زیر است: نگو^۱ و همکاران (۲۰۱۶) پژوهشی با عنوان «بررسی سواد اطلاعاتی در دبیرستان‌های کشور ویتنام» انجام داده‌اند. جامعه آماری این پژوهش شامل ۳۰ تا از مدارس کشور ویتنام بود که نتایج نشان داد سواد اطلاعاتی در این مدارس در سطح متوسط است. رامبوسک^۲ و همکاران (۲۰۱۴) پژوهشی با عنوان «پژوهش در آموزش سواد فناوری اطلاعات و ارتباطات در مدارس ابتدایی و متوسطه جمهوری چک» انجام داده‌اند. این پژوهش به‌طور خلاصه گزارشی از پروژه متمرکز بر صلاحیت فناوری اطلاعات کودکان و رشد آن‌ها در بررسی وضعیت کنونی مدارس ابتدایی و متوسطه، ساختار و روند در توسعه

1. Ngo
2. Rambousek

آموزش سواد فناوری اطلاعات و ارتباطات در دانش آموزان ابتدایی و پیش از دبیرستان چک است. نتایج این پژوهش شامل ۱۱۸۳ مدرسه (معلمان فناوری اطلاعات) نشان‌دهنده مسائل خاصی از جمله؛ ویژگی‌ها و واحدهای موضوعی فعالیت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات آموزشی، رشد مهارت‌های فناوری اطلاعات و اجرای صلاحیت‌های فناوری اطلاعات و سواد اطلاعاتی در فعالیت‌های آموزشی است. کای وا چو^۱ (۲۰۱۲) پژوهشی با عنوان «ارزیابی سواد اطلاعاتی: مطالعه موردی از ۵ دانش‌آموز ابتدایی در هنگ‌کنگ» انجام داده است. این مطالعه پژوهشی اکتشافی از سطوح سواد اطلاعاتی ۵ دانش‌آموز ابتدایی در هنگ‌کنگ است. عواملی مانند جنسیت و توانایی خواندن نیز مورد بررسی قرار گرفت. دانش‌آموزان دختر نسبت به دانش‌آموزان پسر توانایی بالاتری در سواد اطلاعاتی داشتند. همچنین، یافته‌ها نشان‌دهنده رابطه مثبت و معناداری بین سواد اطلاعاتی دانش‌آموزان و توانایی خواندن آن‌ها است. کانگ^۲ (۲۰۱۰) پژوهشی با عنوان «برنامه‌ریزی درسی بر اساس سواد اطلاعاتی» انجام داده است. نتایج نشان داد در برنامه‌ریزی درسی بر اساس سواد اطلاعاتی در هنگ‌کنگ، دانش‌آموزان به مهارت‌های ارتباطی و حل مسئله تسلط پیدا کرده و به تفکر خلاق و منتقدانه ترغیب می‌گردند، دانش‌آموزان به کاربران خلاق، مؤثر و توانمند در اشاعه فناوری اطلاعات تبدیل شده و بستری مناسب برای یادگیری آن‌ها فراهم می‌شود. پژوهش‌های انجام گرفته نشان‌دهنده ضرورت و اهمیت آموزش سواد اطلاعاتی به دانش‌آموزان است اما در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی و متوسطه توجه چندانی به این مقوله نشده است. در واقع برنامه‌های منسجمی که به پرورش مهارت‌های فکری پردازد و در پیوند با مباحث درس‌ها باشد کمتر دیده می‌شود. موارد انگشت‌شمار نیز بیشتر در کتابخانه‌های دانشگاهی مورد توجه بوده است (پریرخ، ۱۳۹۴). از آنجاکه اهداف آموزشی و پرورشی به‌وسیله محتوای موجود در کتاب‌های درسی قابل‌دستیابی است؛ که لازم است مهارت‌های سواد اطلاعاتی در کتب مختلف به‌خصوص کتاب درسی «تفکر و سواد رسانه‌ای» قرار گرفته و میزان کارآمدی آن به‌صورت مداوم و دوره‌ای مورد بررسی و ارزشیابی قرار گیرد که این

1. Kia Wah Chu
2. Kong

موضوع می‌تواند کمی‌ها و کاستی‌های کتاب موردنظر را آشکار کرده و به طراحان برنامه‌های درسی در تدوین بهتر آن کمک کند و به تبع آن زمینه‌های رشد و ارتقاء سواد اطلاعاتی و سواد رسانه‌ای دانش‌آموزان را فراهم کند. لذا این پژوهش به تحلیل محتوای کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم از منظر مهارت‌های سواد اطلاعاتی مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ پرداخته و به سؤالات زیر پاسخ داده است:

سؤالات کلی عبارتند از:

- در کتاب درسی تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم تا چه حد به مهارت‌های سواد اطلاعاتی از منظر مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ (در ابعاد توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه، راهبردهای جستجوی اطلاعات، مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات، استفاده از اطلاعات، ترکیب جدید و ارزیابی) توجه شده است؟

- بین نظر معلمان در زمینه میزان تحقق مهارت‌های سواد اطلاعاتی از منظر مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ (در ابعاد توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه، راهبردهای جستجوی اطلاعات، مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات، استفاده از اطلاعات، ترکیب جدید و ارزیابی) در کتاب درسی تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم با تحلیل محتوای کتاب چه تفاوتی وجود دارد؟

سؤالات جزئی عبارتند از:

- تا چه حد کتاب درسی تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه پرداخته است؟

- تا چه حد کتاب درسی تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت راهبردهای جستجوی اطلاعات پرداخته است؟

- تا چه حد کتاب درسی تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات پرداخته است؟

- تا چه حد کتاب درسی تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت استفاده از اطلاعات پرداخته است؟

- تا چه حد کتاب درسی تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت ترکیب جدید پرداخته است؟

- تا چه حد کتاب درسی تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت ارزیابی پرداخته است؟

روش

این پژوهش دارای دو بخش است: الف) تحلیل و بررسی محتوای کتاب توسط پژوهشگر. ب) بررسی محتوای کتاب با استفاده از نظرسنجی از معلمان؛ که شرح بخش‌های فوق به صورت زیر است:

الف) تحلیل و بررسی محتوای کتاب توسط پژوهشگر: در این بخش روش پژوهش توصیفی-تحلیل محتوای کتاب است. جامعه آماری کل محتوای کتاب درسی تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم در سال تحصیلی ۱۳۹۶-۱۳۹۷ است و از آنجایی که کل کتاب مورد بررسی قرار می‌گیرد جامعه و نمونه بر هم منطبق هستند. ابزار پژوهش فهرست واری تحلیل محتوای کتاب است که ابعاد و مقوله‌های مورد تحلیل بر اساس مبانی علمی، با ۶ مؤلفه اصلی و ۱۲ نشانگر (جدول ۱) استخراج شده‌اند و با بهره‌گیری از آن‌ها به تحلیل محتوای کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم شامل متن، تمرین، تصاویر و غیره پرداخته شده است.

از آنجایی که واحد ثبت مضمون است؛ هر مضمون، عبارت و یا مفهوم نوشتاری در کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم است که بر اساس مقوله‌های مورد تحلیل مهارت‌های سواد اطلاعاتی مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ با استفاده از فهرست واری، مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

جدول ۱. مؤلفه‌ها و نشانگرهای فهرست واری تحلیل محتوا بر اساس مبانی علمی مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ (عینی، ۱۳۹۴)

مؤلفه‌های اصلی	نشانگرها (مقوله‌های مورد تحلیل)
توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه	۱- تشریح مسئله اطلاعاتی
راهبردهای جستجوی اطلاعات	۲- توصیف نیاز اطلاعاتی به منظور کامل کردن مسئله
مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات	۳- تعیین دامنه منابع اطلاعاتی در دسترس
	۴- ارزیابی منابع اطلاعاتی مختلف برای تعیین بهترین منبع
	۵- مکان‌یابی منابع
	۶- یافتن اطلاعات از طریق منابع

مؤلفه‌های اصلی	نشانگرها (مقوله‌های مورد تحلیل)
استفاده از اطلاعات	۷- به کار بردن اطلاعات در منابع ۸- استخراج اطلاعات مرتبط از یک منبع
ترکیب جدید	۹- سازمان‌دهی اطلاعات از منابع ۱۰- ارائه اطلاعات
ارزیابی	۱۱- ارزیابی نتیجه ۱۲- ارزیابی فرآیند حل مسئله اطلاعاتی

برای ارزشیابی اعتبار فهرست واریسی، به ۱۰ نفر از متخصصان این حوزه مراجعه شد که مقوله‌های پژوهش از سوی آن‌ها مورد بررسی و تأیید قرار گرفته و روایی صوری فهرست واریسی به دست آمد. به منظور سنجش پایایی از فرمول ویلیام اسکات^۱ استفاده شد که ۱۰ درصد از کل محتوای کتاب مورد بررسی به همراه تعاریف عملیاتی، در معرض کدگذاری ۱۰ پژوهشگر قرار گرفته و درصد میانگین توافق آن‌ها از طریق فرمول ضریب پایایی اسکات محاسبه شد؛ که نتیجه ۹۶/۶ نشانه پایایی است. سرانجام برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از آمار توصیفی (فراوانی، درصد فراوانی و میانگین) استفاده شده است.

ب) بررسی محتوای کتاب با استفاده از نظرسنجی از معلمان: روش مورد استفاده در این بخش، از نوع توصیفی پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش را تمامی معلمان درس تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم در آموزش و پرورش ناحیه ۴ کرج به تعداد ۳۳۲ نفر تشکیل داده‌اند؛ دلایل انتخاب شهر کرج را چنین می‌توان برشمرد که کرج علاوه بر نزدیکی به پایتخت، پس از تهران بزرگ‌ترین شهر مهاجرپذیر ایران بشمار می‌آید و همچنین جمعیت این شهر نسبت به سایر شهرهای بزرگ ایران، جوان‌تر است؛ از طرفی رشد جمعیت در تهران و گسترش مهاجرپذیری استان البرز سبب شده تا کرج به شهر «چند قومیتی» تبدیل گردد (رهبرنودهی، نیک مقدم حجتی و سلیمانی روزبهانی، ۱۳۹۴). نمونه‌گیری به روش خوشه‌ای انجام گرفته است به این صورت که از بین نواحی چهارگانه آموزش و پرورش کرج، ناحیه ۴ به صورت تصادفی ساده انتخاب شده است و از بین مدارس متوسطه دوم نظری؛ هنرستان‌های

کار و دانش؛ و هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای ناحیه ۴، ۴۵ مدرسه به صورت تصادفی ساده انتخاب شده است و از هر مدرسه ۴ نفر از معلمان به صورت تصادفی ساده انتخاب شده‌اند. در کل ۱۸۰ نفر از معلمان درس تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم در آموزش و پرورش ناحیه ۴ کرج بر اساس فرمول کوکران به عنوان حجم نمونه در نظر گرفته شده‌اند.

برای دریافت نظرات معلمان، پرسش‌نامه محقق‌ساخته‌ای تهیه گردید. این پرسش‌نامه بر اساس مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ، دارای ۶ مؤلفه اصلی (توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه؛ راهبردهای جستجوی اطلاعات؛ مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات؛ استفاده از اطلاعات؛ ترکیب جدید و ارزیابی) و هر مؤلفه شامل دو یا چند گویه بود. برای پاسخ‌ها از مقیاس لیکرت پنج گزینه‌ای بهره گرفته شد. برای ارزشیابی اعتبار پرسش‌نامه به ۱۰ نفر از متخصصان مراجعه شده و روایی صوری آن به دست آمد. برای سنجش پایایی از روش آلفای کرونباخ استفاده شده که برای کل پرسش‌نامه پایایی $0/78$ برآورد شد که حاکی از پایایی مناسب پرسش‌نامه است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در سطح آمار توصیفی، برای توصیف جمعیت شناختی نمونه (فراوانی و درصد فراوانی) و در سطح آمار استنباطی، به منظور بررسی توزیع نرمال بودن نمونه از آزمون کولموگروف اسمیرنوف و برای بررسی سؤالات از t تک نمونه‌ای به کمک نرم‌افزار spss22 استفاده گردید.

یافته‌ها

توصیف جمعیت شناختی پرسش‌نامه: در این قسمت بر اساس پرسش‌نامه جمع‌آوری شده از ۱۸۰ معلم درس تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم در آموزش و پرورش ناحیه ۴ شهر کرج به بررسی جنسیت، سن و سابقه تدریس پرداخته شده است.

جدول ۲. توصیف آماری نمونه

ابعاد توصیفی نمونه	جنسیت		سن					
	مرد	زن	۳۰ تا ۲۰	۴۰ تا ۳۱	۵۰ تا ۴۱	۱۰ تا ۰	۲۰ تا ۱۱	۳۰ تا ۲۱
فراوانی	۴۸/۳۸۷	۵۱/۷۹۳	۱۸	۵۴	۱۰۸	۳۹	۹۲	۴۹
درصد	۴۸/۳۸۷	۵۱/۷۹۳	۱۰٪	۳۰٪	۶۰٪	۲۱/۷٪	۵۱/۱٪	۲۷/۲٪

جدول ۲ نشان می‌دهد که ۶۰ درصد معلمان در دامنه سنی ۴۱ تا ۵۰ سال قرار دارند و همچنین ۵۱/۱ درصد از معلمان بین ۱۱ تا ۲۰ سال سابقه تدریس دارند. توصیف کمی متغیرهای پژوهش: در این بخش به مقادیر شاخص‌های توصیفی ابعاد متغیرهای اصلی مهارت‌های سواد اطلاعاتی مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ، از نظر معلمان پرداخته شده است.

جدول ۳. مقادیر شاخص‌های توصیفی در خصوص متغیرهای اصلی مهارت‌های سواد اطلاعاتی از منظر مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ از نظر معلمان

متغیر	ابعاد	مد	میانه	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	کمینه	بیشینه
مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ	توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه	۶	۷	۶/۷۸	۱/۱۲	-۰/۵	۰/۵۳	۳	۱۰
	راهنماهای جستجوی اطلاعات	۸	۷	۷/۱۰	۱/۴۳	-۰/۴۱	-۰/۶۳	۳	۹
	مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات	۷	۷	۶/۹۹	۱/۴۷	-۰/۳۲	۰/۷۵	۲	۱۰
	استفاده از اطلاعات	۸	۷	۷/۰۲	۱/۳۱	-۰/۶۰	۱/۶۶	۲	۱۰
	ترکیب جدید	۱۲	۱۲	۱۲/۷۰	۳/۱۸	-۰/۲۴	۰/۰۲	۴	۲۰
	ارزیابی	۱۶	۱۶	۱۷/۱۳	۳/۳۱	-۰/۰۴	۰/۶۳	۵	۲۴
	کل	۶۸	۵۶	۵۴/۷۴	۹/۵۰	-۰/۶۱	۰/۹۳	۲۱	۷۷

جدول ۳ نشان می‌دهد، در قسمت میانگین که بیانگر معدل پاسخ‌گویی به سؤالات است؛ مهارت «ارزیابی» دارای بیشترین میانگین (۱۷/۱۳) و مهارت «توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه» دارای کمترین میانگین (۶/۷۸) است.

بررسی فرض نرمال بودن داده‌ها: برای بررسی توزیع نرمال بودن متغیرهای مهارت‌های سواد اطلاعاتی مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ از آزمون کولموگروف اسمیرنوف استفاده شده است.

جدول ۴. نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنف برای بررسی توزیع نرمال بودن

متغیر	ابعاد	حجم نمونه	آماره آزمون	P-Value
	توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه	۱۸۰	۰/۱۷	۰/۳
	راهبردهای جستجوی اطلاعات	۱۸۰	۰/۲۰	۰/۴
مدل حل مسئله	مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات	۱۸۰	۰/۱۸	۰/۳
شش مهارت	استفاده از اطلاعات	۱۸۰	۰/۱۷	۰/۳
بزرگ	ترکیب جدید	۱۸۰	۰/۱۴	۰/۲
	ارزیابی	۱۸۰	۰/۱۵	۰/۲
	کل	۱۸۰	۰/۱۱	۰/۸

جدول ۴ نشان می‌دهد، فرض نرمال بودن برای تمام متغیرها رانمی‌توان رد کرد ($P > 0/05$)؛ بنابراین در میزان معناداری، مهارت «راهبردهای جستجوی اطلاعات» (۰/۴) در جایگاه نخست و مهارت‌های «ترکیب جدید و ارزیابی» (۰/۲) در جایگاه آخر قرار گرفته است. بررسی سؤال اصلی اول: تا چه حد در کتاب درسی تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت‌های سواد اطلاعاتی از منظر مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ (در ابعاد توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه، راهبردهای جستجوی اطلاعات، مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات، استفاده از اطلاعات، ترکیب جدید و ارزیابی) توجه شده است؟

الف) بر اساس تحلیل محتوا

جدول ۵. فراوانی و درصد مهارت‌های سواد اطلاعاتی از منظر مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ در کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم

میانگین	درصد	فراوانی	مهارت‌های سواد اطلاعاتی از منظر مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ
۰	۰	۰	توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه
۰	۰	۰	راهبردهای جستجوی اطلاعات
۰	۰	۰	مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات
۱۶	۱۷	۳۲	استفاده از اطلاعات
۲۵	۲۷	۵۰	ترکیب جدید
۵۴	۵۶	۱۰۷	ارزیابی
۱۶	۱۰۰	۱۸۹	جمع کل

همان‌طور که جدول ۵ نشان می‌دهد؛ از مجموع ۱۸۹ فراوانی مربوط به مهارت‌های سواد اطلاعاتی از منظر مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ که از طریق تحلیل محتوای کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به دست آمده است؛ مهارت استفاده از اطلاعات (۱۷ درصد)؛ مهارت ترکیب جدید (۲۷ درصد) و مهارت ارزیابی (۵۶ درصد) را به خود اختصاص داده‌اند؛ بنابراین می‌توان گفت که در کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم از منظر مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ، مهارت «ارزیابی» بیشترین درصد فراوانی و مهارت «استفاده از اطلاعات» کمترین درصد فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. به مهارت‌های «توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه؛ راهبردهای جستجوی اطلاعات؛ و مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات» اصلاً پرداخته نشده است.

(ب) بر اساس نظرسنجی از معلمان

جدول ۶. مقادیر شاخص‌های توصیفی در خصوص متغیرهای اصلی مهارت‌های سواد اطلاعاتی از منظر مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ از نظر معلمان

ابعاد	مد	میانه	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	کمینه	بیشینه
توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه	۶	۷	۶/۷۸	۱/۱۲	-۰/۵	۰/۵۳	۳	۱۰
راهبردهای جستجوی اطلاعات	۸	۷	۷/۱۰	۱/۴۳	-۰/۴۱	-۰/۶۳	۳	۹
مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات	۷	۷	۶/۹۹	۱/۴۷	-۰/۳۲	۰/۷۵	۲	۱۰
استفاده از اطلاعات	۸	۷	۷/۰۲	۱/۳۱	-۰/۶۰	۱/۶۶	۲	۱۰
ترکیب جدید	۱۲	۱۲	۱۲/۷۰	۳/۱۸	-۰/۲۴	۰/۰۲	۴	۲۰
ارزیابی	۱۶	۱۶	۱۷/۱۳	۳/۳۱	-۰/۰۴	۰/۶۳	۵	۲۴
کل	۶۸	۵۶	۵۷/۷۴	۹/۵۰	-۰/۶۱	۰/۹۳	۲۱	۷۷

با توجه به جدول ۶ مهارت ارزیابی با نمره میانگین (۱۷/۱۳) و با انحراف معیار (۳/۳۱) دارای بیشترین میزان است و در جایگاه نخست قرار می‌گیرد. مهارت ترکیب جدید با نمره

میانگین (۱۲/۷۰) و با انحراف معیار (۳/۱۸) در جایگاه دوم قرار می‌گیرد. مهارت راهبردهای جستجوی اطلاعات با نمره میانگین (۷/۱۰) و با انحراف معیار (۱/۴۳) در جایگاه سوم قرار می‌گیرد. مهارت استفاده از اطلاعات با نمره میانگین (۷/۰۲) و با انحراف معیار (۱/۳۱) در جایگاه چهارم قرار می‌گیرد. مهارت مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات با نمره میانگین (۶/۹۹) و با انحراف معیار (۱/۴۷) در جایگاه پنجم قرار می‌گیرد و مهارت توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه با نمره میانگین (۶/۷۸) و با انحراف معیار (۱/۱۲) در جایگاه آخر قرار گرفته است.

به‌طور کلی بر اساس نتایج به دست آمده از نظرات معلمان در زمینه میزان تحقق مهارت‌های سواد اطلاعاتی در کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه، از منظر مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ به مهارت «ارزیابی» بیش از سایر مهارت‌ها توجه شده است.

سؤال اصلی دوم: بین نظر معلمان در زمینه میزان تحقق مهارت‌های سواد اطلاعاتی از منظر مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ (در ابعاد توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه، راهبردهای جستجوی اطلاعات، مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات، استفاده از اطلاعات، ترکیب جدید و ارزیابی) در کتاب درسی تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم با تحلیل محتوای کتاب چه تفاوتی وجود دارد؟

بر اساس تحلیل محتوای کتاب، نشانگرهای مهارت‌های توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه؛ راهبردهای جستجوی اطلاعات؛ و مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات از منظر مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ، بدون فراوانی هستند؛ بنابراین جهت مقایسه تفاوت نظرات معلمان با تحلیل محتوای کتاب، این مهارت‌ها در نظر گرفته نشده است.

جدول ۷. آزمون t تک نمونه‌ای برای بررسی تفاوت تحقق مهارت‌های سواد اطلاعاتی از منظر مدل

حل مسئله شش مهارت بزرگ (در ابعاد استفاده از اطلاعات، ترکیب جدید و ارزیابی) با میانگین

نشانگرهای این مهارت‌ها از تحلیل محتوای کتاب

مؤلفه‌ها	میانگین	اختلاف میانگین	درجه آزادی	مقدار آماره t	سطح معناداری
استفاده از اطلاعات	۱۶	۸/۹۷	۱۷۹	*۹۱/۳	۰/۰۰
ترکیب جدید	۲۵	۱۱/۳۰	۱۷۹	*۴۷/۶	۰/۰۰
ارزیابی	۵۴	۳۹/۸۶	۱۷۹	*۱۶۱/۳	۰/۰۰

همان‌طور که جدول ۷ نشان می‌دهد؛ بر اساس نمرات میانگین تحلیل محتوای کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم از منظر مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ، مهارت ارزیابی با نمره (۵۴) دارای بیشترین میزان که بیانگر توجه مناسب به این مهارت در کتاب است. مهارت ترکیب جدید با نمره (۲۵) دارای میزان متوسط که در حد مناسبی به این مهارت پرداخته شده است و مهارت استفاده از اطلاعات با نمره (۱۶) دارای کمترین میزان که به صورت محدودی به این مهارت پرداخته شده است. در ادامه بررسی‌ها بر اساس نظرسنجی از معلمان، با توجه به مقدار معناداری خوب و نیز بیشترین میزان t (۱۶۱/۳) از دیدگاه سؤال‌شوندگان به مهارت ارزیابی توجه مناسبی شده است. با توجه به مقدار معناداری خوب و نیز کمترین میزان t (۴۷/۶) از دیدگاه سؤال‌شوندگان به مهارت ترکیب جدید به صورت محدودی توجه شده است و با توجه به مقدار معناداری خوب و نیز میزان متوسط t (۹۱/۳) از دیدگاه سؤال‌شوندگان به مهارت استفاده از اطلاعات در حد متوسط توجه شده است؛ بنابراین از منظر مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ بین نظر معلمان با تحلیل محتوای کتاب، در مورد مهارت ارزیابی توافق وجود دارد و به این مهارت توجه کافی و مناسب شده است و در جایگاه مطلوبی قرار دارد؛ اما در مورد مهارت‌های ترکیب جدید و استفاده از اطلاعات، بین نظر معلمان با تحلیل محتوای کتاب تفاوت وجود دارد به طوری که در مورد مهارت ترکیب جدید، تحلیل کتاب به میزان متوسط و نظر معلمان به کمترین میزان توجه شده است و در مورد مهارت استفاده از اطلاعات، تحلیل کتاب به کمترین میزان و نظر معلمان به میزان متوسط توجه شده است.

سؤال فرعی (۱) تا چه حد کتاب درسی تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه پرداخته است؟

الف) بر اساس تحلیل محتوای کتاب:

جدول ۸. فراوانی و درصد مهارت توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه

درصد	فراوانی	نشانه‌های مهارت توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه
۰	۰	۱- تشریح مسئله اطلاعاتی
۰	۰	۲- توصیف نیاز اطلاعاتی به منظور کامل کردن مسئله
۰	۰	جمع کل

جدول ۸ نشان می‌دهد؛ نشانگرهای (۱ و ۲) بدون فراوانی هستند. به این معنا که در محتوای کتاب مطلبی درباره مهارت توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه وجود ندارد. ب- بر اساس نظرسنجی از معلمان:

جدول ۹. آزمون t تک نمونه‌ای برای بررسی تفاوت مهارت توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه از نظر معلمان و نمره کل این مهارت. میانگین: ۷

سطح اطمینان ۹۵ درصد	میانگین اختلاف	درجه آزادی	مقدار آماره t معناداری	سطح معناداری
مهارت توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه	۰/۲۱	۱۷۹	۲/۵۸**	۰/۰۰

$p \leq 0/05^*$, $p \leq 0/01^{**}$

جدول ۹ نشان می‌دهد، رابطه بین مهارت توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه بر کل مهارت‌های مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ در سطح اطمینان ۹۹ درصد ($\text{sig}=0/00$) مورد تأیید است. لذا این مهارت توانسته است بر کل مهارت‌های مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ تأثیرگذار باشد که با توجه به مقدار معناداری خوب و نیز میزان متوسط t (۲/۵۸) می‌توان دریافت که از دیدگاه سؤال شوندگان به مهارت «توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه» در کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم تا حد مناسبی توجه شده است. سؤال فرعی دوم - تا چه حد کتاب درسی تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت راهبردهای جستجوی اطلاعات پرداخته است؟

الف) بر اساس تحلیل محتوای کتاب: پژوهش‌های روز انسانی و مطالعات فرهنگی

جدول ۱۰. فراوانی و درصد مهارت راهبردهای جستجوی اطلاعات

درصد	فراوانی	نشانگرهای مهارت راهبردهای جستجوی اطلاعات کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای
۰	۰	۳- تعیین دامنه منابع اطلاعاتی در دسترس
۰	۰	۴- ارزیابی منابع اطلاعاتی مختلف برای تعیین بهترین منبع
۰	۰	جمع کل

جدول ۱۰ نشان می‌دهد؛ نشانگرهای (۳ و ۴) بدون فراوانی هستند. به این معنا که در محتوای کتاب مطلبی درباره مهارت راهبردهای جستجوی اطلاعات وجود ندارد. (ب) بر اساس نظرسنجی از معلمان:

جدول ۱۱. آزمون t تک نمونه‌ای برای بررسی تفاوت مهارت راهبردهای جستجوی اطلاعات از نظر معلمان و نمره کل این مهارت. میانگین: ۷

در سطح اطمینان ۹۵ درصد	میانگین اختلاف	درجه آزادی	مقدار آماره t	سطح معناداری
مهارت راهبردهای جستجوی اطلاعات	۰/۱۰	۱۷۹	۰/۹۳	۰/۳۵

جدول ۱۱ نشان می‌دهد، رابطه بین مهارت راهبردهای جستجوی اطلاعات بر کل مهارت‌های مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ در سطح معناداری (۰/۳۵) مورد تأیید واقع نمی‌شود؛ بنابراین مهارت راهبردهای جستجوی اطلاعات بر کل مهارت‌های مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ تأثیرگذار نبوده است که با توجه به مقدار معناداری و نیز میزان کم t (۰/۹۳) می‌توان دریافت که از دیدگاه سؤال شوندگان به مهارت «راهبردهای جستجوی اطلاعات» در کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم، به صورت خیلی محدودی توجه شده است. سؤال فرعی سوم. تا چه حد کتاب درسی تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات پرداخته است؟ (الف) بر اساس تحلیل محتوای کتاب:

جدول ۱۲. فراوانی و درصد مهارت مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات

کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای	
نشانگرهای مهارت مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات	فراوانی
۵- مکان‌یابی منابع	۰
۶- یافتن اطلاعات از طریق منابع	۰
جمع کل	۰

جدول ۱۲ نشان می‌دهد؛ نشانگرهای (۵ و ۶) بدون فراوانی هستند. به این معنا که در محتوای کتاب مطلبی درباره مهارت مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات وجود ندارد.

ب) بر اساس نظرسنجی از معلمان:

جدول ۱۳. آزمون t تک نمونه‌ای برای بررسی تفاوت مهارت مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات از نظر معلمان و نمره کل این مهارت. میانگین: ۷

در سطح اطمینان ۹۵ درصد	میانگین اختلاف	درجه آزادی	مقدار آماره t	سطح معناداری
مهارت مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات	-۰/۰۰۵	۱۷۹	-۰/۰۵	۰/۱۷

جدول ۱۳ نشان می‌دهد، رابطه بین مهارت مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات بر کل مهارت‌های مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ در سطح معناداری (۰/۱۷) مورد تأیید واقع نمی‌شود؛ بنابراین مهارت مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات بر کل مهارت‌های مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ تأثیرگذار نبوده است که با توجه به مقدار معناداری و نیز میزان بسیار کم t (-۰/۰۵) می‌توان دریافت که از دیدگاه سؤال شوندگان به مهارت «مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات» در کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم، به صورت خیلی محدودی توجه شده است.

سؤال فرعی چهارم - تا چه حد کتاب درسی تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت استفاده از اطلاعات پرداخته است؟
الف) بر اساس تحلیل محتوای کتاب:

جدول ۱۴. فراوانی و درصد مهارت استفاده از اطلاعات

درصد	فراوانی	نشانه‌های مهارت استفاده از اطلاعات
۱۲/۵	۴	۷- به کار بردن اطلاعات در منابع
۸۷/۵	۲۸	۸- استخراج اطلاعات مرتبط از یک منبع
۱۰۰	۳۲	جمع کل

جدول ۱۴ نشان می‌دهد؛ از مجموع ۳۲ فراوانی، نشانگر ۷ (به کار بردن اطلاعات در منابع) ۱۲/۵ درصد و نشانگر ۸ (استخراج اطلاعات مرتبط از یک منبع) ۸۷/۵ درصد را به

خود اختصاص داده‌اند. به‌طور کلی کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت «استفاده از اطلاعات» به‌صورت محدودی توجه کرده است.

(ب) بر اساس نظرسنجی از معلمان:

جدول ۱۵. آزمون t تک نمونه‌ای برای بررسی تفاوت مهارت استفاده از اطلاعات از نظر معلمان و نمره

کل این مهارت. میانگین: ۷

در سطح اطمینان ۹۵ درصد	میانگین اختلاف	درجه آزادی	مقدار آماره t	سطح معناداری
مهارت استفاده از اطلاعات	۰/۰۲	۱۷۹	۰/۲۸	۰/۱۷

جدول ۱۵ نشان می‌دهد، رابطه بین مهارت استفاده از اطلاعات بر کل مهارت‌های مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ در سطح معناداری (۰/۱۷) مورد تأیید واقع نمی‌شود؛ بنابراین مهارت استفاده از اطلاعات بر کل مهارت‌های مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ تأثیرگذار نبوده است که با توجه به مقدار معناداری و نیز میزان کم t (۰/۲۸) می‌توان دریافت که از دیدگاه سؤال شونندگان به مهارت «استفاده از اطلاعات» در کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم، به‌صورت خیلی محدودی توجه شده است.

سؤال فرعی پنجم - تا چه حد کتاب درسی تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت ترکیب جدید پرداخته است؟
الف) بر اساس تحلیل محتوای کتاب:

جدول ۱۶. فراوانی و درصد مهارت ترکیب جدید

کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای		
نشانه‌های مهارت ترکیب جدید	فراوانی	درصد
۹- سازمان‌دهی اطلاعات از منابع	۲۳	۴۶
۱۰- ارائه اطلاعات	۲۷	۵۴
جمع کل	۵۰	۱۰۰

جدول ۱۶ نشان می‌دهد؛ از مجموع ۵۰ فراوانی، نشانگر ۹ (سازمان‌دهی اطلاعات از منابع) ۴۶ درصد و نشانگر ۱۰ (ارائه اطلاعات) ۵۴ درصد را به خود اختصاص داده‌اند. به‌طور کلی

کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت «ترکیب جدید» در حد مناسبی توجه کرده است.

(ب) بر اساس نظرسنجی از معلمان:

جدول ۱۷. آزمون t تک نمونه‌ای برای بررسی تفاوت مهارت ترکیب جدید از نظر معلمان و نمره کل

این مهارت. میانگین: ۱۳

در سطح اطمینان ۹۵ درصد	میانگین اختلاف	درجه آزادی	مقدار آماره t	سطح معناداری
مهارت ترکیب جدید	۰/۳۰	۱۷۹	۱/۲۶	۰/۱۷

جدول ۱۷ نشان می‌دهد، رابطه بین مهارت ترکیب جدید بر کل مهارت‌های مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ در سطح معناداری (۰/۱۷) مورد تأیید واقع نمی‌شود؛ بنابراین مهارت ترکیب جدید بر کل مهارت‌های مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ تأثیرگذار نبوده است که با توجه به مقدار معناداری و نیز میزان کم t (۱/۲۶) می‌توان دریافت که از دیدگاه سؤال شوندگان به مهارت «ترکیب جدید» در کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم، به صورت محدودی توجه شده است.

سؤال فرعی ششم - تا چه حد کتاب درسی تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت ارزیابی پرداخته است؟

(الف) بر اساس تحلیل محتوای کتاب:

جدول ۱۸. فراوانی و درصد مهارت ارزیابی

کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای		
نشانگرهای مهارت ارزیابی	فراوانی	درصد
۱۱- ارزیابی نتیجه	۸۳	۷۷/۶
۱۲- ارزیابی فرآیند حل مسئله اطلاعاتی	۲۴	۲۲/۴
جمع کل	۱۰۷	۱۰۰

جدول ۱۸ نشان می‌دهد؛ از مجموع ۱۰۷ فراوانی، نشانگر ۱۱ (ارزیابی نتیجه) ۷۷/۶ درصد و نشانگر ۱۲ (ارزیابی فرآیند حل مسئله اطلاعاتی) ۲۲/۴ درصد را به خود اختصاص داده‌اند.

به‌طور کلی کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت «ارزیابی» به‌صورت مناسب و مطلوبی توجه کرده است.

ب) بر اساس نظرسنجی از معلمان:

جدول ۱۹. آزمون t تک نمونه‌ای برای بررسی تفاوت مهارت ارزیابی از نظر معلمان و نمره کل این

مهارت. میانگین: ۲۹

در سطح اطمینان ۹۵ درصد	میانگین اختلاف	درجه آزادی	مقدار آماره t	سطح معناداری
مهارت ارزیابی	۱۱/۸۶	۱۷۹	۴۸/۰۲*	۰/۰۰

جدول ۱۹ نشان می‌دهد، رابطه بین مهارت ارزیابی بر کل مهارت‌های مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ در سطح اطمینان ۹۹ درصد ($\text{sig}=0/00$) مورد تأیید است؛ بنابراین مهارت ارزیابی توانسته است بر کل مهارت‌های مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ تأثیرگذار باشد که با توجه به مقدار معناداری خوب و نیز بیشترین میزان t ($48/02$) می‌توان دریافت که از دیدگاه سؤال‌شوندگان به مهارت «ارزیابی» در کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم، به‌صورت مناسب و مطلوبی توجه شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

آموزش مهارت‌های سواد اطلاعاتی، مستلزم مشارکت فعال دانش‌آموز در فرآیند یادگیری است؛ بنابراین بایستی به همه مؤلفه‌های مهارت‌های سواد اطلاعاتی توجه شود زیرا دانش‌آموز باید زمان نیاز به اطلاعات را تشخیص دهد و قادر به دسترسی، ارزیابی، سازمان‌دهی و ارائه اطلاعات از همه منابع موجود در جامعه اطلاعاتی امروز باشد (کاشی نهنجی، ۱۳۹۰).

با توجه به یافته‌ها در پاسخ به اولین سؤال کلی پژوهش، نتایج نشان می‌دهد که در محتوای کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت‌های توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه؛ راهبردهای جستجوی اطلاعات؛ و مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات اصلاً پرداخته نشده بود؛ در تبیین این نتیجه می‌توان دریافت که هر مهارت پیش‌نیاز مهارت دیگری است.

به عبارت دیگر، دانش آموزان باید مرحله به مرحله مهارت‌های سواد اطلاعاتی را کسب کنند. این مهارت‌ها به دانش آموزان توانایی تشخیص نیاز اطلاعاتی، گزینش مناسب‌ترین منابع اطلاعاتی و در نهایت اجرای استراتژی جستجوی اطلاعات را می‌دهد. از این رو، ضعف در هر یک از مراحل فوق، به صورت سلسله مراتبی باعث عدم اجرای کامل و مناسب فرآیندهای بعدی می‌شود (نیلی، ۲۰۰۶، ترجمه خاصه و علیجانی، ۱۳۸۹).

در پاسخ به دومین سؤال کلی پژوهش، نتایج نشان می‌دهد که در بخش تحلیل محتوای کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت‌های توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه؛ راهبردهای جستجوی اطلاعات؛ و مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات اصلاً پرداخته نشده است و نمی‌توان مهارت‌های فوق را مورد بررسی و مقایسه با بخش نظرسنجی از معلمان قرارداد؛ لذا بی‌توجهی به این مهارت‌ها، فرآیند آموزش سواد اطلاعاتی را دچار نقص می‌کند. در صورتی که دانش آموزان می‌توانند بر مبنای اطلاعات مورد نیاز، صورت مسئله‌ای را تهیه و پرسش‌هایی را تدوین کنند و بیاموزند که به جای ذخیره‌سازی حقایق، با مسائلی که در زندگی روزمره با آن‌ها مواجه می‌شوند، درگیر شوند. همچنین بیاموزند که مانند یک پژوهشگر به دنبال جواب مسائل خود باشند و اطلاعات لازم را جهت پاسخ‌گویی به مسائل خود کسب کنند (نیلی، ۲۰۰۶، ترجمه خاصه و علیجانی، ۱۳۸۹).

همچنین از دیدگاه معلمان به مهارت ترکیب جدید به صورت محدودی توجه شده است و به مهارت استفاده از اطلاعات در حد متوسط توجه شده است؛ بنابراین از منظر مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ بین نظر معلمان با تحلیل محتوای کتاب، در مورد مهارت ارزیابی توافق وجود دارد و به این مهارت توجه کافی و مناسب شده است و در جایگاه مطلوبی قرار دارد؛ اما در مورد مهارت‌های ترکیب جدید و استفاده از اطلاعات، بین نظر معلمان با تحلیل محتوای کتاب تفاوت وجود دارد به طوری که در مورد مهارت ترکیب جدید، در تحلیل محتوای کتاب مشخص شد به میزان متوسط و از نظر معلمان به کمترین میزان توجه شده است و در مورد مهارت استفاده از اطلاعات، در تحلیل محتوای کتاب مشخص شد به کمترین میزان و از نظر معلمان به میزان متوسط توجه شده است در تبیین این یافته‌ها می‌توان ادعان داشت از آنجایی که در بخش تحلیل محتوای کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم از منظر مدل حل مسئله شش

مهارت بزرگ به مهارت‌های توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه؛ راهبردهای جستجوی اطلاعات؛ و مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات اصلاً پرداخته نشده است و نمی‌توان مهارت‌های فوق را مورد بررسی و مقایسه با بخش نظرسنجی از معلمان قرارداد؛ لذا بیان‌گر آن است که توزیع مهارت‌های سواد اطلاعاتی در کتاب مذکور مناسب نیست و حتی به بعضی مهارت‌ها توجه زیادی شده و بعضی دیگر مورد بی‌توجهی قرار گرفته‌اند و این نشان‌دهنده ضعف در آموزش سواد اطلاعاتی است. بر همین اساس اولین مرحله از مراحل آموزش سواد اطلاعاتی که مهارت تشخیص نیاز به اطلاعات و مهارت جمع‌آوری اطلاعات است دچار نقض و مشکل می‌شود، بنابراین بهتر است کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای در محتوای خود موقعیت‌هایی را ایجاد کند تا دانش‌آموزان بر مبنای اطلاعات مورد نیاز، صورت مسئله‌ای را تهیه و پرسش‌هایی را تدوین کنند و بیاموزند که به‌جای ذخیره‌سازی حقایق، با مسائلی که در زندگی روزمره با آن‌ها مواجه می‌شوند، درگیر شوند. در مقابل معلمان با آموزش‌هایی در ارتباط با روش‌های مختلف جمع‌آوری اطلاعات به دانش‌آموزان کمک می‌کنند تا همچون یک پژوهشگر به دنبال جواب مسائل خود باشند و اطلاعات لازم را جهت پاسخگویی به مسائل خود کسب کنند (نیلی، ۲۰۰۶، ترجمه خاصه و علیجانی، ۱۳۸۹)

در پاسخ به اولین سؤال اختصاصی پژوهش، نتایج نشان می‌دهد که در محتوای کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه اصلاً پرداخته نشده است. در صورتی که توجه به این مهارت‌ها باعث می‌شود دانش‌آموزان بتوانند با تعریف مسئله اطلاعاتی و گردآوری اطلاعات لازم در جهت رفع مسئله اطلاعاتی گام بردارند (نظری، ۱۳۸۵).

در پاسخ به دومین سؤال اختصاصی پژوهش، نتایج نشان می‌دهد که در محتوای کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت راهبردهای جستجوی اطلاعات اصلاً پرداخته نشده است. در صورتی که توجه به این مهارت‌ها باعث می‌شود دانش‌آموزان در زمینه انتخاب بهترین منابع اطلاعاتی، برای حل مسئله مورد نظر تصمیم‌گیری‌های لازم را به عمل آورند (نظری، ۱۳۸۵).

در پاسخ به سومین سؤال اختصاصی پژوهش، نتایج نشان می‌دهد که در محتوای کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات اصلاً پرداخته نشده است. در صورتی که توجه به این مهارت‌ها باعث می‌شود دانش‌آموزان راهبردهای جستجوی اطلاعات را طرح‌ریزی کرده و به کارگیرند (میرحسینی و شعبانی، ۱۳۹۳).

در پاسخ به چهارمین سؤال اختصاصی پژوهش، نتایج نشان می‌دهد که محتوای کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت استفاده از اطلاعات به نشانگر شماره ۷ (به کار بردن اطلاعات در منابع) به میزان محدودی پرداخته است. در صورتی که توجه به این مهارت‌ها باعث می‌شود تا دانش‌آموزان پس از گردآوری اطلاعات موردنیاز خود با توجه به مهارت‌های ویژه‌ای مانند تعامل، گفتگو، خواندن، گوش دادن، بررسی، پرسش و تأمل به استفاده از اطلاعات پردازند (نظری، ۱۳۸۵).

در پاسخ به پنجمین سؤال اختصاصی پژوهش، نتایج نشان می‌دهد که محتوای کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم در حد مناسبی به مهارت ترکیب جدید توجه کرده است؛ اما نشانگر شماره ۹ (سازمان‌دهی اطلاعات از منابع) دارای امتیاز کمتری است. در صورتی که توجه بیشتر به این مهارت باعث می‌شود دانش‌آموزان بر اساس تنظیم و سازمان‌دهی اطلاعات که شامل مفاهیم ردیف کردن، خلاصه کردن، طبقه‌بندی کردن و نظم بخشیدن به اطلاعات است، به ارائه بهتر اطلاعات دست یابند (میرحسینی و شعبانی، ۱۳۹۳).

در پاسخ به ششمین سؤال اختصاصی پژوهش، نتایج نشان می‌دهد که محتوای کتاب تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم به مهارت ارزیابی به صورت مناسب و مطلوبی توجه کرده است اما از آنجایی که توزیع نشانگرهای ۱۱ و ۱۲ مناسب نیست به مهارت «ارزیابی فرآیند حل مسئله اطلاعاتی» که آن را می‌توان از ثمرات سواد اطلاعاتی دانست توجه کمتری شده است. در صورتی که توجه بیشتر به این مهارت باعث می‌شود دانش‌آموزان از طریق خودارزیابی (تأثیر و کارآمدی فرآیند را تعیین کرده و بیان دقیقی از کارآیی، میزان زمان کافی برای حل مسئله و گزینش راهبرد مطلوب را ارائه می‌کند)، به نقاط قوت و ضعفشان پی ببرند که می‌تواند آن‌ها را در فرآیندهای آینده حل مسئله اطلاعاتی یاری رساند (نظری، ۱۳۸۵).

از مقایسه پژوهش حاضر با پیشینه آن چنین برمی آید که بعضی نتایج مشابه و بعضی مغایر همدیگرند که در ادامه، جزئیات آن مطرح خواهد شد:

با توجه به اینکه هدف پژوهش حاضر تحلیل محتوای کتاب درسی تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم از منظر مدل حل مسئله شش مهارت بزرگ بود نتیجه پژوهش حاضر مبنی بر اینکه «محتوای کتاب به مهارت توصیف مسئله تعریف کار و وظیفه اصلاً توجهی نکرده است» با نتایج پژوهش عرب شاهی، سیف نراقی و نادری (۱۳۹۵) هم‌راستا نیست آن‌ها دریافتند که «در کتاب تفکر و پژوهش ششم ابتدایی مهارت تشخیص نیاز به اطلاعات دارای بیشترین میزان است».

نتایج پژوهش حاضر تا حدودی با نتایج پژوهش حیدری همت‌آبادی (۱۳۸۵) هم‌راستا است؛ در هر دو پژوهش این نتیجه حاصل شده که به مهارت راهبردهای جستجوی اطلاعات توجه نشده است.

نتایج پژوهش حاضر تا حدودی با نتایج پژوهش محسنی (۱۳۸۷) هم‌راستا است؛ در هر دو پژوهش یافته‌ها نشان می‌دهد که به مهارت مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات توجه نشده است و به مهارت استفاده از اطلاعات به میزان محدودی توجه شده است.

نتیجه پژوهش حاضر مبنی بر اینکه «محتوای کتاب به مهارت ترکیب جدید در حد مناسبی توجه کرده است» تا حدودی با نتایج پژوهش ابراهیمی درچه، چشمه سهرابی و نیستانی (۱۳۹۵) هم‌راستا است آن‌ها دریافتند که در کتاب حساب دیفرانسیل و انتگرال (رشته ریاضی فیزیک) مهارت تلفیق اطلاعات قبلی و جدید دارای بیشترین فراوانی است.

همچنین نتیجه پژوهش حاضر مبنی بر اینکه «محتوای کتاب به مهارت ارزیابی به صورت مناسب و مطلوبی توجه کرده است» تا حدود زیادی با پژوهش ابراهیمی درچه، چشمه سهرابی و نیستانی (۱۳۹۵) هم‌راستا است آن‌ها دریافتند که مهارت ارزیابی اطلاعات در کتاب زیست‌شناسی (رشته علوم تجربی) بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده است. با توجه به نتایج پژوهش حاضر پیشنهاد می‌شود که برنامه ریزان و تدوین‌کنندگان کتاب درسی، محتوای کتاب را به گونه‌ای تنظیم کنند تا از طریق آن دانش‌آموزان بتوانند:

- با تعریف روشن و درک مسئله اطلاعاتی، به طرز شایسته‌تری به سمت راه‌حل‌ها حرکت کنند؛
- بهترین استراتژی‌های موجود برای یافتن اطلاعات درباره مسئله موردنظر را تعیین کنند؛
- انواع منابع مورد استناد و شیوه ارائه استنادها را فراگیرند.

منابع

- ابراهیم پور، مریم، سبحانی نژاد، مهدی و شایسته، اقدس. (۱۳۹۳). اهمیت توسعه توانایی سواد اطلاعاتی با تأکید بر ملاحظات اجرای فناوری اطلاعات و ارتباطات در نظام آموزشی کشور. *فصلنامه نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی*، ۳(۲)، ۱-۱۴.
- ابراهیمی درچه، الهه، چشمه سهرابی، مظفر و نیستانی، محمدرضا. (۱۳۹۵). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره متوسطه ایران با رویکرد سواد اطلاعاتی. *فصلنامه تعلیم و تربیت*، ۳۲(۱۲۵)، ۱۶۹-۲۰۰.
- ایران‌نژاد، پریسا، رونقی، سیمین و شاه‌محمدی، نیره. (۱۳۹۰). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی (۱) با تأکید بر کتاب‌های درسی دوره ابتدایی. *کرج: سرافراز*.
- پریرخ، مهری. (۱۳۹۴). *آموزش سواد اطلاعاتی: مفاهیم، روش‌ها و برنامه‌ها*. تهران: کتابدار.
- حیدری همت‌آبادی، زهرا. (۱۳۸۵). *شناسایی میزان توجه به سواد اطلاعاتی در درس‌نامه‌های علوم تجربی دوره ابتدایی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه‌ریزی درسی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید باهنر کرمان.
- رهبرنوده‌ی، نسیمه، نیک مقدم حجتی، ساناز و سلیمانی روزبھانی، فاطمه. (۱۳۹۴). تعیین عوامل مؤثر بر آسیب‌های فضای مجازی و راهکارهای مقابله با آن، در دانش‌آموزان ایرانی (مطالعه موردی: دانش‌آموزان مقطع متوسطه و پیش‌دانشگاهی مدارس ناحیه ۱ کرج). *دومین همایش بین‌المللی مدیریت و فرهنگ توسعه*. تهران: مؤسسه سفیران فرهنگی مبین

عرب شاهی، ملیحه، سیف نراقی، مریم و نادری، عزت‌الله. (۱۳۹۵). بررسی میزان توجه به مهارت‌های سواد اطلاعاتی در کتاب تفکر و پژوهش پایه ششم ابتدایی نظام آموزش و پرورش ایران. *دو فصلنامه علمی-پژوهشی تفکر و کودک*، ۷(۱)، ۵۵-۸۱. عینی، اکرم. (۱۳۹۴). *سواد اطلاعاتی در مراکز یادگیری مدرسه*. تهران: مؤسسه فرهنگی منادی تربیت.

کاشی نهنجی، وحیده. (۱۳۹۰). *سواد اطلاعاتی در مدارس*. تهران: کتابدار.

کیانی، حسن، تاجداران، منصور و پویا، کاترین. (۱۳۹۵). بررسی تأثیر تحصیلات والدین در ارتقاء سطح سواد اطلاعاتی دانش‌آموزان مقطع پیش‌دانشگاهی مدارس دولتی و غیردولتی منطقه ۲ شهر تهران ۹۱-۱۳۹۰. *فصلنامه دانش‌شناسی (علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات)*، ۹(۳۲)، ۸۱-۸۸.

لطفی ماهر، ناهید و درتاج، فریبرز. (۱۳۹۰). میزان توجه به سواد اطلاعاتی در درس‌نامه‌های بخوانیم و بنویسیم دوره ابتدایی. *فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران*، ۶(۲۳)، ۱۱۰-۱۳۱. محسنی، سمیه. (۱۳۸۷). *شناسایی میزان توجه به سواد اطلاعاتی در درس‌نامه‌های علوم تجربی و اجتماعی دوره راهنمایی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه‌ریزی درسی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید باهنر کرمان.

مرادی، انیسه و اخوان تفتی، مهناز. (۱۳۹۲). بررسی رضایت دانش‌آموزان دوره متوسطه نظری از انتخاب رشته خویش و عوامل مؤثر بر آن. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*، ۹(۲۸)، ۱۲۱-۱۳۸.

ملکی، حسن. (۱۳۸۲). *مبانی برنامه‌ریزی درسی آموزش متوسطه*. تهران: سمت. میرحسینی، زهره و شعبانی، احمد. (۱۳۹۳). *مبانی و روش‌های آموزش سواد اطلاعاتی*. تهران: سمت.

نظری، مریم. (۱۳۸۵). *سواد اطلاعاتی*. تهران: پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران. نیلی، ترزا. (۲۰۰۶). *سنجش سواد اطلاعاتی با استفاده از ابزارها و تکالیف استاندارد*. (ترجمه علی‌اکبر خاصه و رحیم علیجانی، ۱۳۸۹). تهران: چاپار.

References

- Chu, S. K. W. (2012). Assessing information literacy: A case study of primary 5 students in Hong Kong. *School Library Research*, 15, 1–24.
- Kong, S. C. (2008). A curriculum framework for implementing information technology in school education to foster information literacy. *Computers & education*, 51(1), 129-141.
- Ngo, H. T., Walton, G., & Pickard, A. (2016) Teaching and Learning Information Literacy in Upper Secondary Schools in Vietnam. In *The Fourth European Conference on Information Literacy (ECIL)* (P. 113).
- Rambousek, V., Štípek, J., Procházka, J., & Wildová, R. (2014). Research on ICT literacy education in primary and lower secondary schools in the Czech Republic. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 141, 1263-1269.

